

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№3(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 252 sahifa,
16-mart, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish	18
Uralova Fotima Baxtiyor qizi	
Malakali sportchilarning kommunikativ qobiliyatlarini takomillashtirishda sotsiologik yondashuv (gandbolchilar misolida).....	23
G. A. Valiyeva	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida motor alaiyalari bolalarni ruhiy va nutqiy rivojlantirish usullari	27
Suyunova Surayyo Ulash qizi	
Sog'lom bola ekotizimining asoslari: ovqatlanish, immunitet va rivojlanish	31
Israilova Xusnida Adilovna	
Mobil ilovalar yordamida mustaqil o'qishni rivojlantirish	37
Raximova Feruza Najmiddinova	
Biologiya darslarida muammoli ta'lim texnologiyasini qo'llash orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish	42
Dauekeeva Gulistan Orinbaevna	
Talabalarga ingliz tilidagi matnlarni kommunikativ metod yordamida o'qish texnikasini takomillashtirish usullari	46
Mo'minova Mahliyo Axrorjonovna	
Velosiped haydashning afzalliklari.....	49
Raxmonova Go'zal Bobir qizi	
Компетентностный подход как стратегическая основа модернизации образования и его реализация в преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане	54
Мирзакбарова Севда Вахиддиновна	
Umumta'lim maktablarida texnologiya fani mashg'ulotlarini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari va metodlari.....	58
Ziyamova Gulbaxor Tulabayevna	
Типы аббревиации в русском и узбекском языках: сравнительно-типологический анализ.....	62
Рахмонова Бахтигул Пайзилловна	
Maktabgacha ta'limda nutqni rivojlantirish jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasi	65
Abidjonova Mushtariybonu Qobiljon qizi	
Tarbiyaviy tadbirlarni samarali tashkil etishda maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalarning o'zaro hamkorlik masalalari.....	71
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna, Jabborova Shaxina G'affor qizi	
Qadriyatli yondashuv asosida talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish ..	76
G'aybullayev Quvonchbek G'olibovich	
Maktab o'quvchilarida stressga barqarorlik namoyon bo'lishining psixologik tahlili	83
Ismoilova N. Z.	
Yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda milliy qadriyatlarning o'rni.....	87
Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich	
Funksional savodxonlikni rivojlantirishda o'qish savodxonligining o'rni va ahamiyati	91
Xatamova Munisa Mamadulla qizi	
Transformatsiyalash tizimi asosida o'quvchilarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi.....	95
Jurayeva Zulayxo Islomovna	
Zamonaviy boshqaruv nazariyalarida rahbar muloqoti (transformatsion, kommunikativ va ishtirokchi boshqaruv yondashuvlari asosida).....	102
Islamova Difuza Dilshodovna	

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik kompetentlikni tabaqalashgan yondashuv asosida rivojlantirish mazmuni	107
Begmatova Nasiba Mengnarovna	
Bo'lajak maxsus pedagoglarni inklyuziv ta'limda subyektlar faoliyatini o'rgatish metodikasi	112
Dilshodov Abrorjon Dilshodjon o'g'li	
Pre-Reading Activities to Enhance Foreign Language Reading Comprehension: Reading "The Adventures of Tom Sawyer" in 10–11 Grades	118
Djumaniyazova Zulfiya Kaliyevna	
Nutq aktlarini o'rgatishda autentik materiallardan foydalanishning metodik imkoniyatlari (filologik yo'nalish talabalari misolida)	122
Fayzulloeva Chevar G'ayrat qizi	
Yangi O'zbekistonda talaba-yoshlarni milliy yuksaltirishda jadid-marifatparvarlari ilgari surgan g'oyalarning o'rni va roli	125
Mamadaliyev Abduvoxid Maxsitaliyevich	
Gimnastikaning O'zbekistonga kirib kelish va rivojlanish tarixi	128
N. Q. Mamasidova	
Uglevodorodlar tarkibini aniqlashda massa ulushiga asoslangan reflektiv yondashuv (7-9-sinflar misolida)	131
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich, Smanova Zulayxo Asanalievna	
Screencasting materiallarini yaratish va ularni o'quv jarayonida qo'llash	134
Maxmudova Dilfuza Meliyevna, Ergashov Niyozxon Ilyozxon o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishini psixolingvistik asoslari	137
Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi	
Maktabgacha ta'limdagi muammolar va yechimlar: o'zbekiston respublikasi tajribasi	140
N. Sh. Miryusupova	
Interaktiv kartografik resurslar va ularning ta'lim jarayonida qo'llanilishining didaktik, kognitiv hamda metodik asoslari	143
Olimova Aziza Abdullayevna	
Mentorlik tizimining tarixiy ildizlari va rivojlanish bosqichlari	147
Oxunova Dilnoza Qaxxorjonovna, Abdumannonova Durdonaxon Shuxratjon qizi	
Talabalarning psixologik holati va stress omillarining prokrastinatsiyaga ta'siri hamda mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash usullari	150
Razakov Farxod Kuvondikovich, Rajabov Hikmat Toshevich	
Talabalarni stulda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlashga o'rgatish metodikasi	154
Sadatov Chori Xolmuradovich	
Organik kimyo fanini o'qitishda teskari ta'lim va texnologiyalarning ahamiyati	158
Umrbekova Maftuna Ulug'bek qizi, Babanazarova Ayzada Omirbaevna, Abdulkakimova Gulziyba Ziyatdinovna	
Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks metodlarini qo'llashning samaradorligi	162
Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi	
Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini takomillashtirish	165
Xolbozorova Nasiba Xolbozar qizi	
Проектирование персонализированных образовательных сценариев в дошкольном образовании средствами генеративного искусственного интеллекта	168
Пак Диана Александровна	
Bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda STEAM yondashuvining roli	170
Atenov Jandarbek Dayrabay o'g'li	
Innovatsion ta'lim muhitida talabalarning kasbiy muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari	173
Bo'ltakov Sanjarbek Xazratqul o'g'li	
Alohida ta'lim ehtiyojlari mavjud bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim tizimining ahamiyati	176
Mehmonova Nodiraxon Yusufxon qizi	

Duduqlanish nutq kamchiligini korreksiyalashning maxsus va integratsiyalashgan texnologiyalarini rivojlantirish.....	180
Boxodirova Gulasaxon Ibrohimovna	
Эссе как инструмент формирования и диагностики компетенций в системе высшего образования .	184
Шейхмамбетов Сервер Рефикович	
Matallar va folklor hikoyalari: maktabgacha ta'lim tashkilotlarida interaktiv dars texnologiyalari.....	188
Azimova Nodira Hikmatovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish va ularni sportga yo'naltirishning pedagogik asoslari.....	191
Norboyev Komiljon Jurakulovich, Rustamova Kamola Xayrulla qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy-gumanitar fanlarning o'qitilishining ahamiyati.....	194
Burkhanova Sabo Tulanovna	
Oliy ta'lim muassasalarida O'zbekistonning eng yangi tarixini o'qitishning metodologik asoslari va muammolari	197
Norbutayeva Guzal Abdig'ofurovna	
Ta'lim tashkilotlarida sifatni boshqarish jarayonlarini tizimli rejalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	200
Abdurashit Karimovich Avliyakov	
Tarbiya darslari samaradorligini oshirishda abdulla avloniy pedagogik hikmatlaridan foydalanishni metodik tashkil etish.....	204
Daliyeva Eliza Zokir qizi	
Badiiy-tarixiy meros asosida bo'lajak pedagoglarning refleksiv tafakkuri va kasbiy identifikatsiyasini rivojlantirish	207
Qodirova Mavluda Maxodir qizi	
Adabiyot darslarida lirik asarlarni vizual yondashuvlar asosida o'qitish usullari.....	210
Sobitova Mahmudaxon Shuxratbek qizi	
ESG tamoyillarini ta'lim tizimiga joriy etish orqali talabalarda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv ko'nikmalarini shakllantirish	216
Tursunova Shahzoda Baxromovna	
Социально-психологические факторы нарушения психологического здоровья в семье	219
Гулру Тургунова	
O'zini tarbiyalash (self-development) g'oyasining Ibn Sino ta'limotidagi o'rni	229
Usmanova E'zoza Zokirjonovna	
Оценка динамики физиологических показателей волейболистов 12–16 лет в предсоревновательный и соревновательный периоды	234
Умматалиева Шерзода Шерали угли	
Individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini motivatsion omillar asosida shakllantirish.....	239
Baratov Nasriddin Karshibayevich	
O'smirlarda internetdan ortiqcha foydalanishning psixologik oqibatlarini	243
Fayziyeva Nodira Sobirovna	
Transakt analiz: shaxslararo muloqotni tahlil qilishning nazariy va amaliy asoslari	247
Nilufar Sayfidinovna Sangirova	

TRANSAKT ANALIZ: SHAXSLARARO MULOQOTNI TAHLIL QILISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Nilufar Sayfidinova Sangirova

Jizzax davlat pedagogika universiteti
 "Psixologiya" kafedrasida stajyor o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada transakt analiz nazariyasining shaxslararo munosabatlarni tahlil qilishdagi ilmiy va amaliy ahamiyati yoritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi kommunikatsiya jarayonida ego-holatlar – Ota, Katta va Bola – o'rtasidagi o'zaro ta'sir mexanizmlarini aniqlash hamda samarali muloqotni shakllantirishning psixologik asoslarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, tizimli yondashuv va qiyosiy metodlardan foydalanilib, transaksiyalar turlari, psixologik o'yinlar hamda hayotiy ssenariy tushunchalari chuqur o'rganildi. Olingan natijalar transakt analiz yondashuvi pedagogik faoliyatda, oilaviy munosabatlarda hamda psixologik maslahat jarayonlarida yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: transakt analiz, ego-holatlar, Ota–Katta–Bola modeli, strok, psixologik o'yin, hayotiy ssenariy, shaxslararo muloqot.

Abstract: This article examines the scientific and practical significance of Transactional Analysis in the study of interpersonal relationships. The main objective of the research is to identify the mechanisms of interaction between ego states – Parent, Adult, and Child – in communication processes and to substantiate the psychological foundations of effective communication. The study employs theoretical analysis, a systems approach, and comparative methods to explore types of transactions, psychological games, and life script concepts. The findings demonstrate that Transactional Analysis is highly effective in pedagogical practice, family relationships, and psychological counseling.

Key words: transactional analysis, ego states, Parent–Adult–Child model, strokes, psychological games, life script, interpersonal communication.

Аннотация: В данной статье раскрывается научное и практическое значение теории транзактного анализа в изучении межличностных отношений. Цель исследования заключается в выявлении механизмов взаимодействия эго-состояний – Родитель, Взрослый и Ребёнок – в процессе коммуникации, а также в обосновании психологических основ формирования эффективного общения. В ходе исследования применялись методы теоретического анализа, системного и сравнительного подходов, что позволило изучить типы транзакций, психологические игры и жизненные сценарии. Полученные результаты свидетельствуют о высокой эффективности транзактного анализа в педагогической практике, семейных отношениях и психологическом консультировании.

Ключевые слова: транзактный анализ, эго-состояния, модель Родитель–Взрослый–Ребёнок, строб (strokes), психологические игры, жизненный сценарий, межличностное общение.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda shaxslararo muloqot sifati ijtimoiy munosabatlarning barqarorligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Globallashuv, axborot oqimining keskin ortishi, raqamli kommunikatsiya vositalarining keng tarqalishi insonlar o'rtasidagi aloqalarni murakkablashtirib bormoqda. Turli ijtimoiy guruhlar, kasbiy jamoalar va oilaviy tizimlarda yuzaga kelayotgan nizolar ko'pincha muloqotdagi nomuvofiqlik, noto'g'ri talqin, hissiy reaktivlik yoki yashirin psixologik mexanizmlar bilan bog'liq bo'ladi. Shu bois kommunikatsiya jarayonidagi nizolar, noto'g'ri tushunish va emotsional ziddiyatlarni ilmiy asosda tahlil qilish zarurati psixologik nazariyalar va amaliy yondashuvlarning rivojlanishiga turtki bo'lgan. Ayniqsa, shaxsning ichki psixologik tuzilmasi va tashqi ijtimoiy xulq-atvori o'rtasidagi bog'liqlikni ochib beruvchi konsepsiyalar bugungi kunda alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Shunday yondashuvlardan biri – Eric Berne tomonidan ishlab chiqilgan transakt analiz nazariyasidir. Mazkur nazariya inson psixikasini uch asosiy ego-holat – Ota (Parent), Katta (Adult) va Bola (Child) orqali tushuntiradi hamda muloqot jarayonini strukturaviy va funksional jihatdan tahlil qilish imkonini beradi. Transakt analizga

ko'ra, har qanday kommunikativ akt – bu ma'lum bir ego-holatdan chiqadigan va boshqa shaxsning muayyan ego-holatiga yo'naltirilgan transaksiyadir. Ushbu model insonning ichki tajribasi, bolalikda shakllangan qadriyatlar, hissiy reaksiyalari hamda mantiqiy qaror qabul qilish jarayonlarini bir butun tizim sifatida ko'rib chiqadi. Natijada, muloqotdagi muvaffaqiyatsizliklar yoki ziddiyatlar qaysi ego-holatlar o'rtasidagi nomutanosiblik tufayli yuzaga kelayotganini aniqlash mumkin bo'ladi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, pedagogik, oilaviy va professional muhitda sog'lom muloqotni shakllantirish bugungi kunda dolzarb ijtimoiy vazifalardan biridir. Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sir sifati, oilada ota-ona va farzand munosabatlari, ish joyida rahbar va xodimlar o'rtasidagi kommunikatsiya samaradorligi ko'p jihatdan ego-holatlarning uyg'unligi va konstruktiv transaksionalarga bog'liqdir. Transakt analiz konsepsiyalarini amaliyotga joriy etish shaxslararo nizolarni kamaytirish, o'zaro hurmat va ishonch muhitini yaratish, shuningdek, shaxsning o'zini anglash darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot maqsadi – transakt analizning nazariy asoslarini tizimli ravishda tahlil qilish, uning asosiy tushunchalari va mexanizmlarini ilmiy jihatdan yoritish hamda mazkur yondashuvning amaliy samaradorligini asoslab berishdan iborat. Shu bilan birga, ego-holatlar modeli va transaksional tahlili orqali samarali muloqot strategiyalarini shakllantirish imkoniyatlarini aniqlash ham mazkur tadqiqotning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot transakt analiz nazariyasining ilmiy asoslarini chuqur o'rganish va uning shaxslararo muloqot jarayoniga ta'sirini aniqlash maqsadida kompleks metodologik yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. **Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish** – transakt analiz nazariyasiga oid klassik va zamonaviy ilmiy manbalar, monografiyalar, maqolalar hamda metodik qo'llanmalar o'rganildi. Ushbu bosqichda nazariyaning shakllanish tarixi, asosiy kategoriyalari va amaliy qo'llanilish yo'nalishlari tizimli ravishda tahlil qilindi. Manbalar o'rtasidagi umumiylik va farqli jihatlar aniqlanib, mavjud ilmiy qarashlar sintez qilindi.
2. **Nazariy-konseptual yondashuv** – transakt analizning konseptual modeli (ego-holatlar, transaksional va hayotiy ssenariyalar tizimi) mantiqiy va nazariy jihatdan asoslab berildi. Ushbu yondashuv yordamida asosiy tushunchalar o'rtasidagi ichki bog'liqlik, ularning funksional vazifalari hamda shaxslararo muloqotdagi o'rni aniqlashtirildi.
3. **Strukturaviy-funksional tahlil** – transakt analiz elementlarining (Ota, Katta, Bola ego-holatlar; komplementar, kesishuvchi va yashirin transaksional; stroklar va psixologik o'yinlar) tuzilmasi va funksional ahamiyati alohida ko'rib chiqildi. Har bir komponentning kommunikatsiya jarayonidagi roli, nizolar shakllanishidagi o'rni hamda konstruktiv muloqotni ta'minlashdagi vazifasi tizimli ravishda tahlil etildi.
4. **Qiyosiy metod** – transakt analiz nazariyasining boshqa psixologik yondashuvlar (muloqot psixologiyasi, shaxs nazariyalari, psixodinamik konsepsiyalar) bilan o'xshash va farqli jihatlari solishtirildi. Bu esa mazkur nazariyaning ilmiy-amaliy ustunliklarini aniqlash hamda uning qo'llanilish imkoniyatlarini kengroq yoritishga xizmat qildi.

Tadqiqot davomida transakt analizning asosiy tushunchalari – ego-holatlar, transaksional, stroklar, psixologik o'yinlar va hayotiy ssenariyalar – tizimli ravishda o'rganildi. Ularning shaxslararo muloqot jarayonidagi namoyon bo'lish shakllari, konflikt va konstruktiv aloqalardagi o'rni ilmiy jihatdan izohlandi. Natijada transakt analiz nazariyasining kommunikativ jarayonlarni tahlil qilishdagi metodologik salohiyati asoslab berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari transakt analiz nazariyasining shaxslararo muloqotni tahlil qilishda yuqori ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligini tasdiqladi. Olingan natijalar quyidagi muhim xulosalarni ko'rsatdi:

1. Ego-holatlar modeli muloqotni tushuntirishda samarali vosita

Transakt analiz nazariyasiga ko'ra, insonning psixik faoliyati va xatti-harakatlari uch asosiy ego-holat orqali namoyon bo'ladi. Ushbu model muloqot jarayonini strukturaviy jihatdan tahlil qilish hamda kommunikativ ziddiyatlarning manbasini aniqlash imkonini beradi:

1. **Ota** – normativ, baholovchi va nazorat qiluvchi tizim bo'lib, unda ijtimoiy qoidalar, axloqiy me'yorlar, talab va taqiqlar mujassam bo'ladi. Bu ego-holat ko'pincha tanqidiy yoki g'amxo'rlik ko'rinishida namoyon bo'ladi.
2. **Katta** – mantiqiy, analitik va obyektiv baholovchi tizim hisoblanadi. Ushbu holatda shaxs vaziyatni real faktlar asosida tahlil qiladi, hissiy impulslar va stereotiplardan xoli holda qaror qabul qiladi.

3. Bola – hissiy, spontan va intuitiv tizim bo'lib, unda insonning bolalik tajribasi, emotsional reaksiyalari, ehtiyojlari va ichki impulsiv xatti-harakatlari aks etadi.

Olib borilgan nazariy tahlillar shuni ko'rsatdiki, muloqot sifati ego-holatlar o'rtasidagi transaksiyalarning xarakteriga bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, sog'lom va konstruktiv kommunikatsiya asosan "Katta – Katta" (Adult–Adult) transaksiyalar asosida quriladi. Bunday o'zaro ta'sir shaklida:

- muloqot ishtirokchilari vaziyatni ratsional baholaydi,
- hissiy manipulyatsiya va stereotiplar kamayadi,
- nizoli vaziyatlar mantiqiy tahlil orqali hal etiladi,
- o'zaro hurmat va mas'uliyat kuchayadi.

Aksincha, "Ota–Bola" yoki "Bola–Ota" tipidagi transaksiyalar ko'pincha ierarxik, emotsional yoki konfliktogen xarakterga ega bo'lib, noto'g'ri tushunish va ziddiyatlarga sabab bo'lishi mumkin.

Shu tariqa, ego-holatlar modeli muloqot jarayonini chuqur psixologik tahlil qilish, kommunikativ muammolarni aniqlash hamda ularni konstruktiv yo'l bilan bartaraf etish uchun samarali nazariy va amaliy vosita ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi.

2. Transaksiyalar tahlili konflikt sabablarini aniqlashga yordam beradi

Transaksiyalar quyidagicha tasniflanadi:

1. Komplementar
2. Kesishuvchi
3. Yashirin

Kesishuvchi va yashirin transaksiyalar ko'pincha konflikt manbai bo'lib xizmat qiladi.

3. Psixologik o'yinlar va hayotiy ssenariylar shaxslararo muammolarning asosidir

Psixologik o'yinlar – yashirin transaksiyalar tizimi bo'lib, ular shaxsning bolalikda shakllangan hayotiy ssenariysi bilan bog'liq.

Eric Berne inson hayotiy pozitsiyalarini quyidagicha tasniflagan:

1. Men yaxshiman – Sen yaxshisan
2. Men yaxshiman – Sen yaxshi emassan
3. Men yaxshi emasman – Sen yaxshisan
4. Men yaxshi emasman – Sen yaxshi emassan
5. Eng konstruktiv pozitsiya – "Men yaxshiman – Sen yaxshisan".

Tadqiqot natijalari transakt analiz nazariyasining kommunikativ kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish jarayonida samarali psixologik vosita ekanligini ko'rsatdi. Olingan ilmiy xulosalar shuni tasdiqlaydiki, mazkur yondashuv muloqot jarayonidagi strukturaviy va funksional xususiyatlarni aniqlash, nizolarni tahlil qilish hamda konstruktiv kommunikatsiya modelini shakllantirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Pedagogik sohada

Transakt analiz konsepsiyalarini ta'lim jarayoniga joriy etish o'qituvchi–o'quvchi o'rtasidagi muloqot sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, "Katta–Katta" transaksiyalarni rag'batlantirish:

- o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantiradi,
- haddan tashqari nazorat va tanqidiy "Ota" pozitsiyasini kamaytiradi,
- emotsional bosimni pasaytiradi,
- ta'lim jarayonida o'zaro hurmat va hamkorlik muhitini shakllantiradi.

Natijada pedagogik muloqotda subyekt–subyekt munosabati mustahkamlanadi va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari amalda ro'yobga chiqadi.

Oilaviy muhitda

Transakt analiz oilaviy tizimdagi muloqotni optimallashtirishda ham samarali vosita hisoblanadi. Er-xotin hamda ota-ona–farzand o'rtasidagi munosabatlarda ko'pincha "Ota–Bola" yoki "Bola–Ota" tipidagi nomutanosib transaksiyalar konflikt manbai bo'lib xizmat qiladi. Ego-holatlarni anglash va ularni ongli boshqarish:

- emotsional ziddiyatlarni kamaytiradi,
- o'zaro ayblash va manipulyativ xatti-harakatlarning oldini oladi,
- muloqotda ochiqlik va konstruktivlikni kuchaytiradi.

Shu tariqa, transakt analiz oilaviy munosabatlarda psixologik barqarorlikni ta'minlash va sog'lom kommunikativ muhitni shakllantirishga yordam beradi.

Psixologik maslahat jarayonida

Psixologik konsultatsiya va psixoterapiya amaliyotida transakt analiz shaxsning destruktiv hayotiy ssenariyalarini aniqlash hamda ularni qayta shakllantirish imkonini beradi. Shaxsning bolalik davrida shakllangan ichki "Bola" tajribalari va "Ota" ichki buyruqlarini tahlil qilish orqali:

- takrorlanuvchi noadaptiv xulq-atvor modellarini aniqlash,
- psixologik o'yinlarning mexanizmini ochib berish,
- sog'lom "Katta" pozitsiyasini kuchaytirish

mumkin bo'ladi. Bu esa shaxsning o'zini anglash darajasini oshiradi va psixologik yetuklikka erishish jarayonini qo'llab-quvvatlaydi.

Nazariyaning afzalliklari va istiqbollari

Transakt analizning muhim afzalligi – uning nazariy soddaligi, tushunarli kategoriyalar tizimi hamda amaliyotga yaqinligidir. Ego-holatlar modeli oddiy ko'rinishiga qaramay, u inson psixikasidagi chuqur psixodinamik jarayonlarni izohlash imkonini beradi. Nazariya shaxslararo munosabatlarni strukturaviy tahlil qilish bilan birga, ichki intrapsixik konfliktlarni ham tushuntira oladi.

Shu bilan birga, kelgusida empirik tadqiqotlar asosida transakt analiz samaradorligini statistik jihatdan asoslash maqsadga muvofiqdir. Xususan:

- eksperimental va kvazi-eksperimental dizaynlar,
- psixodiagnostik metodikalar,
- korrelyatsion va regressiya tahlillari

orqali nazariyaning amaliy natijadorligini miqdoriy ko'rsatkichlar asosida isbotlash ilmiy ahamiyatga ega bo'ladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari transakt analizni zamonaviy psixologik va pedagogik amaliyotda qo'llash istiqbollari keng ekanligini ko'rsatdi.

XULOSA

Transakt analiz shaxslararo muloqotni tahlil qilish va izohlashda ilmiy asoslangan hamda amaliy jihatdan samarali psixologik yondashuv sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur nazariya muloqot jarayonini strukturaviy va funksional jihatdan tahlil qilish imkonini berib, kommunikativ ziddiyatlarning manbaini aniqlash va ularni konstruktiv tarzda bartaraf etishga xizmat qiladi. Ego-holatlar modeli (Ota–Katta–Bola) inson xatti-harakatlari va o'zaro ta'sir mexanizmlarini tushuntirishda konseptual aniqlik hamda metodologik izchillikni ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ego-holatlar o'rtasidagi transaksiyalarni anglash va ongli ravishda boshqarish sog'lom kommunikatsiya shakllanishining muhim sharti hisoblanadi. Ayniqsa, "Katta–Katta" tipidagi muloqot ratsional qaror qabul qilish, o'zaro hurmat, emotsional barqarorlik va konstruktiv hamkorlikni ta'minlashda yetakchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan transakt analiz nafaqat nazariy model, balki muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi amaliy vosita sifatida ham ahamiyatlidir.

Mazkur nazariyani pedagogik, oilaviy va psixologik maslahat amaliyotiga keng joriy etish jamiyatda sog'lom muloqot madaniyatini shakllantirish, konfliktlar sonini kamaytirish hamda shaxsning psixologik yetukligini oshirishga yordam beradi. Transakt analiz konsepsiyalarini tizimli ravishda qo'llash shaxslararo munosabatlarda ongli yondashuvni kuchaytiradi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, transakt analiz zamonaviy psixologik tadqiqotlar va amaliy faoliyat uchun istiqbolli yo'nalishlardan biri bo'lib, uning ilmiy va amaliy salohiyati yanada chuqur empirik tadqiqotlar orqali kengaytirilishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Eric Berne. Transactional Analysis in Psychotherapy. New York: Grove Press, 1961.
2. Eric Berne. Games People Play. New York: Grove Press, 1964.
3. Thomas Anthony Harris. I'm OK – You're OK. New York: Harper & Row, 1967.
4. Ian Stewart, Vann Joines. TA Today: A New Introduction to Transactional Analysis. Nottingham: Lifespace Publishing, 1987.
5. G'oziyev E.G'.. Umumiy psixologiya. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
6. Davletshin M.G'.. Psixologiya nazariyasi va amaliyoti. Toshkent.
7. Nishonova Z.T.. Pedagogik psixologiya asoslari. Toshkent.
8. O'zbekiston Milliy universiteti Psixologiya fakulteti ilmiy maqolalari to'plami. Zamonaviy psixologiya va kommunikatsiya muammolari bo'yicha respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Toshkent.
9. Google Scholar – psixologiya va kommunikatsiya bo'yicha ilmiy maqolalar bazasi.
10. ResearchGate – transakt analiz va shaxslararo muloqotga oid tadqiqotlar.
11. APA rasmiy sayti – zamonaviy psixologik tadqiqotlar va metodologik tavsiyalar.
12. Ziyonet ta'lim portali – psixologiya va pedagogika yo'nalishidagi elektron resurslar.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №3(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.